

Przemoc i nagość w mediach — czy bywają uzasadnione?

WIEDZA W PIGUŁCE

Zadziwiającą dla niektórych popularność tabloidów można wytłumaczyć umiłowaniem sensacji, leżącym w naturze tak wielu osób. Przedstawienia skrajnych sytuacji i dramatycznych przeżyć wzbudzają ciekawość. Twórcy przekazów medialnych wykorzystują to w różnych celach, czasem przyziemnych (sensacja dobrze się sprzedaje), a czasem szczytnych.

Przedstawienia cierpienia ofiar wojennych często służyć mają uwrażliwieniu odbiorców na tragedie dotkniętych wojną społeczeństw. Znane fotografie obozów koncentracyjnych czy masowych grobów mają nieść przestrogę przed złem totalitaryzmów. Czy jednak osobom, które doświadczyły tak okropnych koszmarów, nie należy się wielki szacunek? Czy rzeczywiście okazujemy go, rozpowszechniając obrazy ich cierpienia — najintymniejszego z ludzkich doświadczeń?

Dostęp do wizerunków cierpienia jest obecnie dużo szerszy niż kiedyś. Rozwój nowych mediów sprawił, że pojawiły się nieznane wcześniej problemy etyczne związane z upublicznianiem obrazów przemocy. W obrębie tradycyjnego, profesjonalnego dziennikarstwa można było zapewnić tym delikatnym materiałom odpowiedni komentarz i obudowę. Dzięki nim osobom doświadczającym tragedii oddaje się należyty szacunek. W przestrzeni internetu czasem trudno jest zapanować nad komentarzami użytkowników czy kontekstem, w jakim pojawia się materiał. Każdy może przecież skopiować go, przetworzyć czy udostępnić. Może np. stworzyć demotywator i opatrzyć obraz niestosownym podpisem.

Język internetu czasem okazuje się niezręczny w zderzeniu z obrazami cierpienia. Np. po udostępnieniu go na Facebooku, ktoś mógłby go polubić. Zapewne „lubię to” nie miałoby w takim kontekście znaczyć „podoba mi się to” czy „popieram to”. Mimo to możliwość takiej interpretacji wywołuje niepożądany efekt.

Problem publikowania wizerunków osób doświadczających tragedii jest przykładem konfliktu różnych wartości. Z jednej strony zależy nam na dostępie do informacji i domagamy się jak najbardziej obrazowych przekazów. Ich twórcom zależy na poszerzeniu świadomości odbiorców. Z drugiej strony jednak ofiarom należy się godne traktowanie. Ich prywatność może być naruszana przez pokazywanie ich dramatycznych przeżyć.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Przemoc staje się nieodłącznym elementem współczesnych mediów. Czy rzeczywiście wszystkie informacje o katastrofach lub wojnach muszą być obrazowane drastycznymi fotografiami? Warto pamiętać, że za obrazami pokrzywdzonych skrywają się ludzie tacy sami jak my. Łatwo możemy ich obrazić, pozbawić godności lub narazić na jeszcze większe cierpienia, upubliczniając ich wizerunki.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- potrafią wskazać dylematy etyczne związane z wykorzystywaniem wizerunków osób pokrzywdzonych, ofiar przemocy i wypadków;

- dostrzegają problem rosnącej liczby wizerunków przedstawiających cierpienie w środkach masowego przekazu i podejmują samodzielną próbę ich krytycznej analizy;
- rozumieją znaczenie kontekstu kulturowego i miejsca; zależnie od sytuacji odpowiednio dostosowują swoje zachowanie lub treści komunikowane w przestrzeni publicznej;
- rozumieją, że godność poszczególnych osób jest wartością i powinna być ona szanowana we współczesnych mediach.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 15 min
 Forma: praca w grupach
 Pomoce: **karta pracy „Kampania społeczna”**

Podziel uczestników zajęć na 4 grupy, każda z nich powinna otrzymać wydruk jednego z zadań zamieszczonych w **karcie pracy „Kampania społeczna”**

Poproś zespoły o wykonanie zadania. Zaznacz, że kluczem do dobrego rozwiązania zadania jest przygotowanie jedynie szkicowego projektu plakatu oraz rozważenie możliwie wielu elementów wskazanych w pytaniach.

2.

Czas: 20 min
 Forma: dyskusja
 Pomoce: –

Poproś kolejne zespoły o zaprezentowanie wyników pracy. Zachęć pozostałych uczestników zajęć do zadawania pytań i wygłaszania komentarzy.

Jako pytania pomocnicze do poszczególnych prezentacji rozważ:

1. Czy emocje, które grupa zamierza wywołać u odbiorcy plakatu są adekwatne do celu akcji, którą ma on promować?
2. Czy treści prezentowane na plakacie nie wywołują zbyt silnych emocji?
3. Czy jedynym sposobem na rozbudzenie zainteresowania plakatem jest odwołanie się do skrajnych emocji?
4. Czy są jakieś inne sposoby na rozbudzenie zainteresowania plakatem niż zamieszczenie przesadnie dosadnych fotografii?
5. Jakie osoby mogą poczuć się dotknięte lub obrażone treściami plakatu?
6. W jaki sposób zmodyfikować treść przekazu tak, aby nie obrażał niczyich uczuć, ani nie zwiększał cierpienia przedstawionych osób?
7. Czy plakat można prezentować we wszystkich miejscach, które przewidziała grupa? W jakich mógłby on zostać uznany za niestosowny i przestał spełniać swoją rolę?
8. Czy przekaz plakatu będzie czytelny dla odbiorcy, do którego grupa kieruje swoją akcją?

9. W jaki sposób zmienić dobrane zdjęcia lub grafiki, aby uczynić przekaz bardziej stosownym do prezentacji w otoczeniu:

- budynku kościoła
- dyskoteki
- Muzeum Powstania Warszawskiego
- rodzinnego centrum rozrywki?

Zadając kolejne pytania, staraj się przede wszystkim przyjąć rolę moderatora. Zachęć uczniów do wyrażania własnych komentarzy i wzajemnego komentowania swoich opinii.

3.

Czas: 10 min

Forma: dyskusja

Pomoce: tablica, kreda lub marker

Zadaj pytanie:

- Czy we współczesnych środkach masowego przekazu wizerunki osób cierpiących i pokrzywdzonych nie pojawiają się zbyt często?

Podsumowując wcześniejszą część zajęć, zwróć uwagę uczestników na klimat sensacji i potrzebę rozbudzenia zainteresowania jako główny powód, przez wzgląd na który w mediach wykorzystuje się wizerunki cierpienia i przemocy.

Zadaj pytania:

1. W jaki sposób publikowanie nawet w dobrej wierze (jak w przypadku kampanii społecznych) wizerunków cierpienia może powodować dyskomfort u osób znajdujących się w podobnej sytuacji?
2. W jaki sposób można zastąpić obrazy, które potencjalnie mogą kogoś skrzywdzić?

Wybrane odpowiedzi zapisuj na tablicy.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestniczki i uczestnicy:

- rozumieją, że ilekroć zamierzają wykorzystać, nawet w dobrej wierze, wizerunek cierpienia lub nagości powinni zastanowić się nad etycznymi konsekwencjami swojego postępowania?
- podejmują próbę samodzielnej oceny zasadności publikacji wizerunków cierpienia i nagości w środkach masowego przekazu? (→ rozważ realizację [lekcji „Granice naszej prywatności”](#))
- pamiętają, że za poszczególnymi zdjęciami lub filmami zawierającymi wizerunki cierpiących kryją się inni, tacy sami jak my ludzie, których możemy obrazić lub poniżyć, prezentując ich krzywdę w dosłowny sposób?

Opcje dodatkowe

Zajęcia mogą zostać rozbudowane o dalszą pracę w grupach. Podziel uczestników na 4 zespoły. Każdą z grup poproś o zestawienie w punktach zasad, które powinny różnić sporządzenie interesującej gazetki ściennej w klasie na temat wizyty w Muzeum Powstania Warszawskiego i Centrum Nauki Kopernik. Poproś uczestników, aby wskazali w punktach możliwie wiele różnic, m.in. w odniesieniu do:

- tytułu gazetki (kiedy powinny wskazywać na dobrą zabawę, a kiedy raczej zachować umiarkowanie?)
- zamieszczonych zdjęć (gdzie i jakie zdjęcia możemy umieścić, czy i kiedy powinny zawierać osoby wygłupiające się?)
- tekstów (czy zawsze muszą mieć charakter rozrywkowy?)

MATERIAŁY

Karta pracy „Kampania społeczna”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Uzupełnij luki w poszczególnych zdaniach, wstawiając odpowiednie wyrazy:

- Przemoc
- szokujących
- rozbudzenie
- obraźliwy
- normy
- wizerunek
- wykorzystywane
- ocenić
- drastycznymi
- granice

Elementy nagości bardzo często _____ [rozwiązanie: wykorzystywane] są w reklamach telewizyjnych lub na billboardach. Ich celem jest zwrócenie uwagi i wywołanie klimatu sensacji. Nie oznacza to jednak, że jedynym sposobem na _____ [rozwiązanie: rozbudzenie] zainteresowania jest publikowanie zdjęć skąpo ubranych modeli.

W programach informacyjnych bardzo często wiadomości na temat wypadków, wojen lub katastrof zostają zobrazowane _____ [rozwiązanie: drastycznymi] fotografiami prezentującymi ofiary. Czy zawsze należy sięgać po _____ [rozwiązanie: wizerunek] osób cierpiących? Warto zastanowić się czy sami chcielibyśmy, aby zdjęcia przedstawiające nas bezpośrednio po przykrym dla nas zdarzeniu znalazły się w internecie.

Reklamy pojawiające się w przestrzeni publicznej często „krzyczą” do nas za pomocą _____ [rozwiązanie: szokujących] zdjęć przedstawiających osoby cierpiące lub skąpo ubrane. Każdy z nas powinien samodzielnie _____ [rozwiązanie: ocenić], czy zgadza się na zamieszczanie takich plakatów w różnych miejscach w mieście. Jeśli nie, zawsze możemy starać się zorganizować akcję mającą na celu ich usunięcie.

Z czasem zmieniają się _____ [rozwiązanie: normy] określające nagość i przemoc. Reklamy prezentujące skąpo ubrane modelki czy filmy zawierające sceny przemocy jeszcze nie tak dawno temu były emitowane w telewizji wyłącznie w późnych godzinach wieczornych.

Każdy z nas w inny sposób określa _____ [rozwiązanie: granice] dobrego smaku, jeśli chodzi o prezentowanie scen przemocy i nagości. Powinniśmy o tym pamiętać i nie narzucać innym wzorców, które są promowane w mediach, jako powszechnie obowiązujących.

_____ [rozwiązanie: Przemoc] w relacjach z innymi osobami nie ogranicza się wyłącznie do czynnych aktów napaści. W przypadku internetu, telewizji czy prasy mianem przemocy można określić również wulgarny i _____ [rozwiązanie: obraźliwy] dla innych osób język bądź oszczerstwa publikowane jako komentarze w portalach społecznościowych.

SŁOWNICZEK

- **tabloid**: (inaczej: brukowiec, bulwarówka), typ gazety, najczęściej dziennika. Skierowany jest do szerokiej rzeszy mało wykształconej ludności, dlatego też zawarte w nim informacje przesycone są tanią sensacją. Artykuły w tabloidach odwołują się do emocji, prowokują, nierzadko przekraczają normy dziennikarskie. Zdarza się, że opisują fikcyjne historie. Zawierają dużo zdjęć, a mało tekstu.

CZYTELNIA

- Staniul Michał, **Sęp, głodujące dziecko i koszmary reportera**, data wydania: 21.04.2009, [data dostępu: 21.01.2013], Dostępny w Internecie: <http://www.politykaglobalna.pl/2009/04/sep-glodujace-dziecko-i-koszmary-reportera/>.
- Jarniewicz Jerzy, **Susan Sontag o obrazach do wynajęcia**, data wydania: 22.06.2010, [data dostępu: 21.01.2013], Dostępny w Internecie: http://wyborcza.pl/1,76842,8044600,Susan_Sontag_o_obrazach_do_wynajecia.html.
- Zygmuntowicz Andrzej, **Fotografia. Fotograf u granic**, [data dostępu: 13.02.2013], Dostępny w Internecie: <http://www.pdf.edu.pl/text-fotograf-u-granic-270>.
- Wikipedia, **Phan Thi Kim Phuc**, [data dostępu: 13.02.2013], Dostępny w Internecie: http://en.wikipedia.org/wiki/Phan_Thi_Kim_Phuc.

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Michał Wysocki, konsultacja merytoryczna: Marcin Wilkowski. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/przemoc-i-nagosc-w-mediach-czy-bywaja-uzasadnione/>.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, III poziom edukacyjny

Treści nauczania

Udział obywateli w życiu publicznym

Etyka, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych.

IV. Podjęcie odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne; rozstrzyganie wątpliwości i problemów moralnych zgodnie z przyjętą hierarchią wartości i dobrem wspólnym.

Treści nauczania

Człowiek jako osoba; natura i godność człowieka.

Człowiek wobec wartości; człowiek wobec cierpienia i śmierci.

Nowa podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń wskazuje cele kampanii społecznych; analizuje materiały z wybranej kampanii tego rodzaju.

Uczeń znajduje w mediach wiadomości na wskazany temat; odróżnia informacje o faktach od komentarzy i opinii; wyjaśnia, na czym powinna polegać rzetelność dziennikarzy.

Plastyka, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń w zadaniach plastycznych interpretuje obserwowane przedmioty, motywy i zjawiska, stosując środki wyrazu zgodnie z własnym odczuciem; w wyższych klasach podejmuje również próby rysunkowego studium z natury.

Wychowanie do życia w rodzinie, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń rozumie, na czym polega prawo człowieka do intymności i ochrona tego prawa

Uczeń świadomie i odpowiedzialnie korzysta ze środków społecznego przekazu, w tym z internetu, dokonując wyboru określonych treści i limitując czas im poświęcany.

Etyka, liceum i technikum

Treści nauczania

objaśnia pojęcia: dobro i zło, wartość, godność, prawda, wolność, odpowiedzialność oraz rozważa rolę tych pojęć w etyce.

wyjaśnia pojęcie normy moralnej oraz przedstawia genezę norm moralnych.

wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek; kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

Identyfikuje i analizuje problemy moralne dotyczące kwestii wolności słowa i jej granic.

podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych.

podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych.

Wychowanie do życia w rodzinie, liceum i technikum

Treści nauczania

rozumie, na czym polega prawo człowieka do intymności i ochrona tego prawa.